

ЇЖАК ВУХАТИЙ

Hemiechinus auritus (Gmelin, 1770)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Комахоїдні (Insectivora), родина — Їжакові (Erinaceidae). Один з 2-х видів роду, єдиний вид роду в фауні України.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Степи і напівпустелі Євразії (сх. Передкавказзя, Закавказзя, Середня, Центральна і Передня Азія, Казахстан та Індія) і Пн. Африки. Знахідки в Україні відомі з Луганщини і Донеччини.

Чисельність і причини її зміни

Ймовірно, чисельність виду в Україні не перевищує кілька десятків особин, проте ніколи не була високою. За останні 20 років відомо лише одна достовірна знахідка в окол. Луганська та по одній неперевіреній знахідці на Луганщині і Донеччині. Серед причини зміни чисельності — деградація степових екосистем, засадження ділянок псамофітного степу монокультурами сосни, поширення їжака білочеревого, тиск хижаків (лисиці, бродячі пси).

Особливості біології та наукове значення

Степові місцини, особливо ділянки псамофітного степу, деградовані пасовища, схили

ярів, крейдяні відслонення. Веде сутінково-нічний спосіб життя. В якості житла використовує нори, купи хмизу і бур'яну. Для тимчасових схованок використовує ямки в землі, щілини серед каміння. Характерна сплячка, яка триває з кінця жовтня до середини березня. Парування у квітні, у виводку 3–8 малят. Статева зрілість після року життя.

Морфологічні ознаки

На відміну від їжака білочеревого, розміри малі: довжина тіла 13–23 см, довжина задньої ступні не перевищує 4 см (29–39 мм), поза-як вушниця не коротша від 3 см (29–48 мм) і, прикладена до щоки, сягає за око; голки на спині до 22 мм; хутро м'яке і світле, знизу біляве, з боків і на голові сіро-рудувате.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид був занесений до 1-2 видань ЧКУ, за останнім зведенням МСОП має категорію LC. Охорона в Луганському та Українському степовому ПЗ не дозволила зберегти вид на їх теренах. Відновлення популяцій можливе через розведення в неволі та випуск у мало порушені місця колишнього і сучасного мешкання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Зловлені вагітні самиці народжували та виховували малят в неволі. У зоопарках (зокрема, у Київському зоопарку) вухаті їжаки добре розмножуються і щорічно народжують малят.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев, Підоплічко, 1956; Крижанівський, 1994; Сиренко, Мартынов, 1998; Загороднюк та ін., 1999; Кондратенко, Джос, 2004; Загороднюк, Коробченко, 2008; Тараненко та ін., 2008; Шевченко, 2008.

Автори: О.В. Кондратенко, І.В. Загороднюк

Фото: М.М.Балацький

ХОХУЛЯ РУСЬКА

Desmana moschata (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Комахоїдні (Insectivora), родина — Кротові (Talpidae). Єдиний вид роду.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вузький ендемік лісової та лісостепової зон Сх. Європи. Населяє бас. Волги, Дону, Дніпра, Уралу та Обі. Ареал реліктовий. На Україні дніпровська популяція проіснувала до початку минулого століття, донська — до 1960-х рр. З 1970-х рр. хохулю регулярно відмічають у верхній течії р. Сейм (Сумська обл.), звідки вона за рахунок міграції із сусідньої Курської обл. (Росія) розселилася вниз за течією майже на 200 км.

Чисельність і причини її зміни

Сеймська популяція хохулі знаходиться в пригніченому стані. За результатами обліків 2000–2002 рр. чисельність виду становить 300–500 ос. Причини зміни чисельності: загрожуючі фактори: бракон'єрство, деградація місць мешкання внаслідок діяльності людини (гідробудівництво, вирубування лісів, оранка та осушення заплавної угідь, випас худоби, забруднення водойм) та порушення гідрологічного режиму водойм через природні катаклізми.

Особливості біології та наукове значення

Оселяється у заплавах, старицях, озерах, ставках, меліоративних каналах з відкритим дзеркалом води і густою прибережною рослинністю. Кочує під час весняних паводків та

у випадках, коли водойма стає непридатною для життя. Всеїдна. Статевої зрілості досягає наступного року після народження у віці 9–10 місяців. Моногамна. Розмножується 1–2 рази на рік. У виводку 1–6 малюків (найчастіше 3–4).

Морфологічні ознаки

Тіло — 18–23 см; мускулистий, сплющений з боків хвіст майже дорівнює довжині тіла і має кіль з жорсткого волосся. Голова закінчується рухливим хоботком. Очі та вуха — маленькі. Хутро м'яке та густе, має властивість не змочуватись водою. Між пальцями — плавальні перетинки. Забарвлення спини коричневе, нижня частина тіла білувато-сіра зі сріблястим відтінком.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид включено до Червоного списку МСОП та Європейського червоного списку як вразливий вид (VU), до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Берн, 1979) (Додаток II), а також до двох видань ЧКУ (1980, 1994) як зникаючий вид. Охороняється на території Сеймського регіонального ландшафтного парку. Необхідний моніторинг за станом популяції хохулі та запровадження комплексу заходів щодо оптимізації та охорони річкових заплавл, де зустрічається цей вид, а в перспективі — організація спеціалізованих хохулевих заказників.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Розводять на хохулевих фермах.

Господарське та комерційне значення

В минулому промисловий вид.

Основні джерела інформації

Абеленцев та ін., 1956; Бородин, 1963; Мерзликін, 1998; Загороднюк, 2002; Скоробогатов и др., 2002; Мерзликін, Мішта, 2008.

Автори: А.В. Мішта, І.Р. Мерзликін

Фото: І. Шпиленок

БІЛОЗУБКА ВЕЛИКА

Crocidura leucodon (Hermann, 1780)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Комахоїдні (Insectivora), родина — Землерийкові (Soricidae). Один з приблизно 174-х видів роду, один з 2-х видів фауни України.

Природоохоронний статус виду

Недостатньо відомий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вид з великим середземноморським ареалом. Центральна і Пн. Європа, Передня Азія, Кавказ. Ще 50 років тому вся Україна. Зараз зустрічається на пд. в Херсонській обл. і АР Крим, а також на зх. в Волинській, Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій і Закарпатській обл.

Чисельність і причини її зміни

Ще в 1950-х рр. у виловах дрібних ссавців в середньому по Україні становив біля 1%. Зараз білозубка велика досить численна лише в Криму (особливо на Керченському півострові та на окремих ділянках гір і передгір'їв), де може становити значну частку виловів дрібних ссавців. В цілинному степу Асканія-Нова вид звичайний під час осіннього підйому чисельності. В Чорноморському заповіднику теж трапляється досить часто. В зх. областях останнім часом лише поодинокі знахідки. З інших областей України за останні 30 років достовірних повідомлень немає. Причини зміни чисельності: не з'ясовані, імовірно за все — це руйнування місць придатних для існування.

Особливості біології та наукове значення

Білозубка велика активна протягом року, веде наземний спосіб життя. За характером живлення типовий комахоїдний звір (прямокрилі, жуки, метелики, їх личинки і лялечки), що веде нічний і сутінковий спосіб життя. Вид відкритих ландшафтів, особливо цілинних степових ділянок. Розмноження триває протягом теплої пори року. В приплоді 5–10 малят. Вид — індикатор певних біотопів.

Морфологічні ознаки

Довжина тіла — 5,5–7,3 см, хвоста — 2,7–4 см. Верх буруватий, низ чисто-білий, різко відмежований від боків. Хвіст знизу світліше, ніж зверху. Хвіст покритий рівним хутром, з якого виступають окремі подовже-

ні волоски. Зуби білі, вуха помітно виступають із хутра.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесений до Червоного списку МСОП, та, як вид, що підлягає охороні, до Бернської конвенції. Зберігається в БЗ «Асканія-Нова» та Чорноморському, заповідниках і заказниках АР Крим.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Гоподарське та комерційне значення.

Не має.

Основні джерела інформації

Абелєнцев та ін., 1956; Абелєнцев, Підоплічко, Попов, 1956; Вестник зоологи, 1996; Кондратенко, 2003; Кондратенко, 2003.

Автор: С.В. Межжерін
Фото: Н. Willcox

БУРОЗУБКА АЛЬПІЙСЬКА

Sorex alpinus (Schinz, 1837)

Таксономічна належність

Клас — Ссавці (Mammalia), ряд — Комахоїдні (Insectivora), родина — Землерийкові (Soricidae). Один з 77-ми видів роду; один з 5-ти видів роду у фауні України.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Ендемік гірських районів Зх. та Центральної Європи. Має реліктовий ареал. В Україні: лісовий та субальпійський пояс Карпат (від 400 до 2000 м н.р.м.). Адм. регіони: Ів, Зк.

Чисельність і причини її зміни

Невисока, але відносно стабільна. У відловах трапляється в 3–4 рази рідше за звичайну бурозубку, *Sorex araneus*. Частка у відловах не перевищує 2,6%. Причини зміни чисельності: головний загрожуючий фактор — руйнування місць мешкання.

Особливості біології та наукове значення

Віддає перевагу прохолодним зволженим місцям перебування: кам'янистим берегам річок, потоків і струмків у хвойних, мішаних та широколистяних лісах. У субальпійському поясі населяє трав'яну підстилку, вкриті мохом береги струмків. Має сховища під ка-

мінням та корінням дерев. Будує гнізда (діаметр 10–16 мм) з минулорічної трави, моху та листя на стеблах рослин. Активна протягом року. Основу їжі складають безхребетні (членистоногі — 60% усієї здобичі, дощові черви, дрібні молюски), а також дрібні хребетні (жаби, ссавці). Кількість їжі, яку з'їдає за добу одна особина, становить приблизно 120% її маси. Розмножується 2 рази на рік. У приплоді 3–8 (найчастіше 5) дитинчат.

Морфологічні ознаки

Землерийка середніх для роду розмірів, довжина тіла 6–8 см. Хвіст довгий, майже дорівнює довжині тіла, знизу світлий. Як і у інших представників роду голова закінчується хоботком. Забарвлення хутра на спині темне,

чорно-сіре, мало контрастує з забарвленням нижньої сторони тіла. Лапи білуваті.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесено до ЧКУ (1994) (IV категорія) і як вид, що підлягає охороні, внесено до Бернської конвенції. Охороняється на території БЗ Карпатського, НПП Карпатського і «Синевир», ПЗ «Горгани».

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Не здійснювалися.

Господарське та комерційне значення

Не має.

Основні джерела інформації

Абеленцев та ін., 1956; Долгов, 1985; Niethammer, Krapp, 1990; Мішта, 2008. Особисте повідомлення: Киселюк.

Автор: А.В. Мішта
Фото: Н. Willcox